

**WEST-VLAAMSE
MILIEUFEDERATIE**

18 juni 2019, Mechelen

Openbaar onderzoek ontwerp derde waterbeleidsnota 2020-2025

Beste,

Hierbij willen Natuurpunt, de West-Vlaamse Milieufederatie, Bond Beter Leefmilieu en hun ledenorganisaties volgende bezwaren, opmerkingen en vragen indienen bij het ontwerp waterbeleidsnota 2020-2025. We hebben niet getracht om een volledige analyse van de ontwerp-nota te maken, maar hebben die zaken opgelijst die Vlaanderen volgens ons prioritair moet aanpakken om zowel te streven naar een klimaatrobuust watersysteem als naar het tijdig en correct behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water.

Namens de indieners,

Robin Verachtert
Beleidsmedewerker Natuurpunt

Danny Jacobs

Katty De Wilde

Anke Geeraerts

Directeur BBL
Beleid

Coördinator West-Vlaamse Milieufederatie

Diensthofd Natuurpunt

1. Ambitieniveau

Een constante doorheen de de waterbeleidsnota is dat bij veel acties en doelstellingen geen ambitieniveau naar voor wordt geschoven. Dit euvel dient volgens ons prioritair rechtgezet te worden. Zonder vastgeklikt ambitieniveau is deze waterbeleidsnota immers een slag in het water en niet in staat om de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water te verzilveren. De ambitie die de waterbeleidsnota uitspreekt moet concreet zijn opgesteld, en uitgedrukt in cijfermatige doelen.

Volgende doelen uit eerder beslist beleid dienen opnieuw uitgezet te worden in de waterbeleidsnota:

- maatregelenpakket uit SGBP 2: ambitieniveau hier was om speerpuntgebieden (tegen 2021) en aandachtsgebieden (tegen 2027) in goede status te krijgen. Dit is en blijft volgens ons het minimum minimum die deze ontwerp waterbeleidsnota moet nastreven. De natuurbeweging beschouwt het halen van deze maatregelen als een absolute ondergrens om een afdoende antwoord te formuleren op de KRW
- Vlaanderen streeft in haar toekomstvisie 2050 naar een robuust watersysteem dat in staat is om (klimaat)schokken op te vangen. Voorlopig lijkt de waterbeleidsnota geen afdoend antwoord te bieden op de vraag hoe men aan dit doel invulling zal geven.

Waar staan we en wat zegt Europa?

Geen enkele van alle Vlaamse waterlopen voldoet momenteel aan de Europese norm uit de kaderrichtlijn water. Meer dan de helft van de waterlopen scoort slecht, een kwart is ontoereikend en amper 17,5 procent haalt de score 'matig'. Geen enkele scoort "goed", laat staan "zeer goed". Bovendien blijkt de kwaliteit van de waterlopen de afgelopen jaren maar in één derde van de gevallen nog te verbeteren. In 60 procent van de gevallen is er geen vooruitgang, en in 6 procent van de waterlopen is er zelfs een achteruitgang, hoewel dit uitdrukkelijk verboden is in de wetgeving. Hoewel de kwaliteit van onze waterlopen opmerkelijk is verbeterd sinds de jaren negentig, blijft ze ondermaats.

Ten laatste tegen 2027 moeten onze waterlopen en grondwater zuiver zijn. Nu al staat vast dat er grotere inspanningen nodig zullen zijn. Gezien de naderende deadline van het Europese waterbeleid roepen we de waterbeheerders en Vlaamse overheid op om de hoogdringendheid en 'sense of urgency' die de KRW met zich meebrengt te erkennen en te implementeren. Met nog 8 jaren voor ons moeten de in opmaak zijnde beleidsdocumenten zeer ambitieus en krachtadig worden geformuleerd om ons engagement mbt Europa te kunnen halen. In het voorliggende document vinden we goede zaken terug maar ontbreekt het volgens ons onder meer aan duidelijke afdwingbare doelstellingen om aan de KRW te kunnen voldoen.

2. Nood aan een Groen Infrastructuurfonds

Gezien de grote uitdagingen die de waterbeleidsnota de komende jaren nog het hoofd moet bieden, vraagt de natuur- en milieubeweging aan de overheid en waterbeheerders om het vrijmaken van een budget voor investeringen in blauwgroene infrastructuur in het buitengebied. Deze investeringen zouden specifiek gericht moeten zijn op projecten die baten creëren voor minstens waterkwaliteit en waterkwantiteit, en bij voorkeur ook voor ecologische doelen. Het is bijvoorbeeld duidelijk dat werken aan grootschalig vallei- en rivierherstel, en dit aan de hand van natuurgebaseerde oplossingen, zowel naar kosten en baten als naar efficiëntie en co-benefits, van

groot belang zijn in het halen van de KRW-doelen. In de praktijk zien we echter weinig grote valleiprojecten of hermeanderingen op grotere schaal geïmplementeerd worden. Dit omdat die projecten betrekking hebben op een gebied dat groter is dan de waterloop zelf en de waterbeheerders te maken krijgen met grondeigenaars van gronden langs de waterloop, in de vallei. Het verhaal van de droogte en de doelen en nakende deadline van de KRW biedt volgens ons extra argumentatie om een inhaalslag te maken. Een Groen Infrastructuurfonds kan voorzien in budgetten om bijvoorbeeld grond aan te kopen in de valleien om een dergelijke vernatuurlijking, klimaatrobustheid en waterkwantiteit en kwaliteit te versnellen.

Voor de meer stedelijke gebieden vragen we dat alle barrières worden opgeheven die maken dat financiële middelen voor rioleringen (rio-subsidies, geld uit de waterfactuur, lokaal pact) niet kunnen worden besteed aan blauwgroene infrastructuur voor regenwaterbeheer. Daarnaast pleiten we voor een tool die beheerders van rioolwerken en ruimtelijke planners toelaat om investeringen in grijze infrastructuur af te wegen tegen groene infrastructuur. Het is belangrijk dat deze tool alle ecosysteemdiensten waardeert en mee opneemt in het beslissingskader. Dus niet alleen focus op monetaire voordelen. Co-benefits moeten mee in bad en ook zo gewaardeerd worden. De ontwerp waterbeleidsnota zou het kader en de financiële middelen van zo een fonds moeten opnemen.

3. Impact van landbouw

3.1 Afdwingbare doelen zijn nodig

Grote manco in de ontwerp -waterbeleidsnota is dat er momenteel geen (GAP) doelen worden geformuleerd die de negatieve druk van landbouwpraktijken op de watersysteem kunnen doen verminderen. We verwijzen naar de Nitraatrichtlijn waar er wel concrete en afdwingbare doelen zijn geformuleerd (zie MAP 6, gemiddelde nitraatgehaltes moeten dalen tot bepaald niveau). Voor de Kaderrichtlijn Water lijken deze zaken te ontbreken en niet mee te zijn opgenomen in de waterbeleidsnota. Zonder een duidelijk voorop stellen van doelen om de impact van landbouw op ons watersysteem te verminderen, bestaat het gevaar dat er in toekomstige beleidsprocessen (bv GLB) te weinig financiële middelen zullen worden voorzien om daadkrachtig mee aan de slag te gaan.

3.2 Nutriëntenproblematiek en MAP

Om de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater in lijn te brengen met de doelstellingen uit de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water en de achterstand op die doelen bij te halen, vragen we aan de Vlaamse Regering om een diepgaande SWOT-analyse van het mestbeleid en relevante aanpalende beleidsvelden (zoals bv. erosie en milieuhandhaving) op te stellen. De regering zal op basis van deze analyse, rekening houdend met de opmaak van de nieuwe stroomgebiedbeheerplannen en naar aanleiding van de in het zesde mestactieplan voorziene evaluatie van medio 2020, een hervorming van het mestbeleid doorvoeren en waar nodig ook bijsturen in aanpalende beleidsvelden. De governance-aanbevelingen van de strategische adviesraden, naar aanleiding van het advies over het zesde mestactieplan, moeten daarbij ter harte worden genomen.

Wat de linken tussen Map en het waterbeleid betreft, vragen we- analoog met het recente Mina-advies - om in de evaluatie de effecten van de maatregelen uit MAP 6, die zowel generiek als gebiedsgericht zijn, zo goed mogelijk in te schatten (m.b.v. waterkwaliteitsmodellen) en ze ook te

toetsen aan de Europese en Vlaamse waterkwaliteitsdoelstellingen. Het resultaat van deze oefening moet doorwerken in het maatregelenprogramma: bijkomende maatregelen inzake bemesting en landbouwpraktijk worden best geïntegreerd in het mestbeleid. Andere maatregelen die aan de orde blijken (bv. inzake inrichting of erosiebeleid), dienen beleidsmatig de integratie met de beleidsvelden gegarandeerd te worden (bv. erosiebeleid, landinrichting, GLB), en operationeel de link met de relevante gebiedsgerichte werking gemaakt te worden. We schuiven daarnaast volgende maatregelsuggesties naar voor:

- inkantelen van resultaatsindicatoren (zoals de nitraatresidumetingen) in de nieuwe GLB-randvoorwaarden
- een effectief fraudebestrijdingsplan en een sluitende controle op mestverwerking en kunstmestgebruik
- afbouwen van slapende NER's (nutriëntemissierechten) om alzo een sturend vermogen te krijgen op de grootte van de veestapel
- structurele en gebieds-georganiseerde buffering van waterlopen vanuit 1e pijler ecoschema's

Binnen de waterbeleidsnota wordt enkel aandacht gegeven aan water in en op het land. Echter, de aanvoer van water zeewaarts, heeft ook een grote invloed op de waterkwaliteit van de Noordzee. Dit wordt duidelijk in de 'Herziening van de initiële beoordeling voor de Belgische mariene wateren/ Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 8, lid 1a & 1b'. Hier wordt aangegeven (p.25): 'De relevante indicatoren van eutrofiëring tonen aan dat voor zo'n 40% van de Belgische mariene zone de goede milieutoestand niet werd bereikt. De Belgische kustwateren (1ste zeemijl) verkeren niet in goede toestand, de territoriale wateren (binnen 12 zeemijl) evolueren richting goede milieutoestand (die wellicht tegen 2020 zal worden bereikt), en verder op zee werd de goede milieutoestand reeds bereikt (voorbij twaalfmijlszone).' De conclusie van dit gedeelte van het rapport toont zeer duidelijk aan dat de interactie van de activiteiten aan land, met de achteruitgang van de voedselketen in zee, met elkaar verbonden zijn: 'Het is belangrijk om erop te wijzen dat het niet bereiken van de goede toestand in bepaalde delen van de Belgische wateren, niet noodzakelijk de klassieke eutrofiëringsgebonden aantasting met zich meebrengt, zoals zuurstofgebrek of proliferatie van opportunistische macroalgen. Niettemin is het zeer waarschijnlijk dat eutrofiëring verstoring van de voedselketen veroorzaakt door overmatige groei van *P. globosa*.

Wat de toekomst betreft, zal de verminderde aanvoer van nutriënten (N en P) vanaf de rivierbekkens naar de kustzone en de zee noodzakelijkerwijs een verandering in de menselijke activiteiten impliceren. Een recente modelstudie (Desmit et al., 2015b; Desmit et al., 2018) op schaal van de Atlantische kust van Europa toont aan dat de bestaande richtlijnen niet volstaan om een goede toestand van de Europese kustwateren te verzekeren. Een significante vooruitgang bij het herstel van het mariene milieu zal niet mogelijk zijn zonder ingrijpende veranderingen in het landbouwproductiesysteem en bepaalde economische mechanismen, die zelfs culturele veranderingen zullen vereisen zoals halvering van de gemiddelde vleesconsumptie in West-Europa. Bovendien zullen dergelijke wijzigingen ook internationale samenwerking en gelijktijdige inspanningen van de lidstaten vergen omdat de aanvoer van voedingsstoffen via rivieren en atmosfeer een impact kunnen hebben tot ver in zee, ruim voorbij de grens van de nationale wateren (Dulière et al., 2017; Ménesguen et al., 2018).'

Het is dan ook -gezien het standpunt van de milieu- en natuurbeweging luidt dat de veestapel binnen de ecologische grenzen moet worden beperkt- vreemd dat de omvang van het probleem in de watervisie niet wordt onderkend. De opeenvolgende mestactieplannen hebben geen soelaas gebracht. Onderzoek van de optie van afbouw van de veestapel is in Vlaanderen politiek blijkbaar geen optie, maar in Nederland gebeurde deze al in 2012¹ en wordt - gezien de mestfraude en de (on)controleerbaarheid van de mestverwerking door mestdruk- ook in 2019 op de agenda gezet. Vlaanderen zal moeten volgen.

3.3 De juiste teelt op juiste plaats

In de zomers van 2017 en 2018 werd opnieuw duidelijk dat voor West-Vlaanderen (maar ook andere regio's), de toegenomen groenteteelt een negatief effect heeft op de waterbeschikbaarheid voor andere doeleinden. Dit gaat door in 2019, waarbij in vele gebieden het draineren en de verhoging van de peilen in de meeste gebieden onbespreekbaar was, maar ook in de lente al oppervlaktewater uit de onbevaarbare waterlopen werd afgeleid naar zgn. bufferbekkens. Het is dan de vraag in welke mate dit waterverhaal nog 'integraal' te noemen is, gezien in volle paai- en broedseizoen water aan het systeem wordt onttrokken, naar plaatsen die door de overheid werden gefinancierd met maatschappelijke middelen ikv waterveiligheid. Het is duidelijk dat het watersysteem in sommige gebieden gereserveerd wordt voor de landbouw.

Het brengt ook de vraag naar voor of elke teelt op elke plaats moet kunnen. Is er lokaal steeds voldoende water om de waterintensieve groenteteelt, in combinatie met de intensieve veeteelt te blijven voorzien in water? Moet elke teelt kunnen, ook in hellende gebieden, zoals het Heuvelland, waardoor de maatschappelijke kost van slib en de hieraan gebonden nutriënten de maatschappij opzadelen met bijna jaarlijks terugkerende kosten voor het ruimen van slib en de gekoppelde onbruikbaarheid van het water/ waterzuiveringskosten -veelal met gebruik van middelen voor natuur?

Waar de open ruimte nu veelal aanzien wordt als ruimte voor infiltratie, is de werkelijkheid wel anders. Niet alleen de verharding van de bodem en het ontbreken van koolstof in de bodem, zorgen voor afspoelen van grond en gekoppeld ook nitraten, maar ook de drainage zorgt voor problemen. Als beheerder van de open ruimte en de infiltratiekansen voor water (natuur is beperkt in oppervlakte in Vlaanderen), dient prioritair op andere technieken ingezet te worden. Niet alleen door het verlengen van noodmaatregelen (vroeger inzetten op captatieverbod en het langer hanteren ervan, maar ook het verhogen van het waterpeil in de polders), maar ook door de afbouw van de reguliere beregening (die door verdamping veel water laat verloren gaan) en inzetten op vormen als peilgestuurde drainage voor het verhogen van de grondwaterstand (incl. infiltratie) en het bevoeien van de gewassen.

3.4 GLB

Ook het GLB-beleid kan een forse bijdrage betekenen voor de doelstellingen van de waterbeleidsnota. Zo dient bv. het erosiebeleid meer geïntegreerd aangepakt te worden en

---

¹ https://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2012_Welke%20veestapel_500245002.pdf

afgestemd te worden met het ruime water-, bodem-, en landbouwbeleid. Dit dient uitgewerkt te worden in het GLB na 2020. Hieronder geven we weer hoe het GLB de milieudruk op landschap en water kan verminderen.

Een aanmoedigingspremie voor boeren die gronden hebben die vallen onder de bescherming als historisch permanente graslanden. Zij moeten immers voldoen aan bepaalde voorwaarden die remmend werken voor de klassieke bedrijfsvoering. Vandaag vallen deze boeren uit de boot en ontstaat (indirect) een motivatie om hun graslanden toch om te ploegen of om ze hoogproductief te maken. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van het nieuwe instrument, de zogenoemde 'ecoschema's' die Europa in het nieuwe GLB invoert. - Wie in de zomer zijn grazers laat grazen op grasland (max. 2 GVE/ha, zijnde het optimale begrazingsmanagement voor koolstofopslag) moet een premie "begrazing als klimaatmaatregel" kunnen aanvragen. Ook hiervoor kunnen de 'ecoschema's' gebruikt worden.. Ecoschema's bieden daarnaast de mogelijkheid om ook in de akkerbouw voor een wezenlijke bijdrage aan basisnatuur- en milieukwaliteit te zorgen door extensieve teelten, grasland en meerjarige eiwitgewassen positief te discrimineren of door in te zetten op brede buffering van waterlopen met herstel van waterhuishouding (wegnemen drainage). De zoekkoeienpremie wordt geleidelijk aan afgebouwd en vervangen door de hierboven vermelde graslandpremies. Bedrijven die hierdoor in de moeilijkheden komen, moeten beroep kunnen doen op het transitiefonds ..

Het Europese landbouwbeleid heeft daarnaast een rechtstreekse impact op het landschap waarin wij leven, het voedsel dat wij eten en het watersysteem. Vlaanderen moet kiezen voor een veerkrachtig, afwisselend en natuurrijk landschap met een verscheidenheid aan lokale landbouwrasen, een gezonde bodem dat ons blijvend kan voorzien in de natuurvoordelen die we nodig hebben en dat bovendien zorgt voor lekker en gezond voedsel afkomstig van de lokale boer. Zet het Europees landbouwgeld in voor gebiedsgerichte landschapsmaatregelen en zorg ervoor dat boeren "landschapslandbouw" als een nieuw verdienmodel zien. Een goed beheerd landschap kan meerdere ecosysteemdiensten leveren: niet alleen voedselproductie maar ook klimaatregulatie, bestuiving, bescherming tegen overstromingen, luchtzuivering, groene ruimte voor recreatie, enz. In tegenstelling tot voedselproductie kunnen deze ecosysteemdiensten niet via de gangbare marktwerking vergoed worden. Het zijn wel diensten van publiek belang en daarom is het logisch dat publieke middelen (zoals bv. de middelen van het GLB gebruikt worden om ze te vergoeden. De installatie en het beheer van de groene infrastructuur (dit is het geheel van gezonde ecosystemen voor het realiseren van maatschappelijke doelen en natuurdoelen) is immers evengoed een overheidsopdracht als het beheer van onze wegeninfrastructuur en andere publieke diensten. Kiezen voor veerkrachtige landschappen is niet kiezen tussen verweven of scheiden, wel een landschap realiseren met groene infrastructuur, nodig om zoveel mogelijk ecosysteemdiensten een plek te geven in de open ruimte. Dit moet gebeuren op een manier zodat ze elkaar versterken en samen zorgen voor meer en beter welzijn en welvaart. Dat vergt een gebiedsgerichte en planmatige aanpak, die niet enkel aan boeren kan worden overgelaten maar waarbij in de eerste plaats de overheid haar rol moet opnemen. Desalniettemin zijn boeren wel cruciaal om dergelijk veerkrachtig landschap uiteindelijk ten uitvoer te brengen en vorm te geven. Historisch hebben ze daar al ervaring mee. Eeuwenlang waren boeren immers niet alleen boer maar ook landschapsbouwers. Semi-natuurlijke landschappen zijn het resultaat van de wisselwerking tussen eeuwenlange landbouwpraktijken en de omgeving. Door de focus op productmaximalisatie is deze band helaas verloren gegaan. Maar zodra boeren niet alleen gewaardeerd worden omdat ze voedsel produceren, maar ook omdat ze voor ecosysteemdiensten zorgen, kunnen we het tij keren.

GLB en daling waterverbruik

Een derde van het waterverbruik in Europa komt voor rekening van de landbouwsector. Ook in Vlaanderen gaat een groot deel van het water naar landbouwkundige praktijken. Zoals ook geopperd door het Europees Milieuagentschap kan met goede landbouwpraktijken en ondersteunend beleid de efficiency van het watergebruik in de landbouw aanzienlijk verhoogt worden, waardoor meer water beschikbaar zou komen voor andere doeleinden en gebruikers, met name de natuur. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de nationale prijsstructuren voor water moeten echter verder worden aangepast om ze in overeenstemming te brengen met de doelstellingen van de kaderrichtlijn. Het waterbeheer in de landbouw kan erop vooruitgaan als in het gemeenschappelijk landbouwbeleid meer nadruk wordt gelegd op hulpbronnefficiëntie en ecosysteemdiensten. In het kader daarvan vragen we dan ook dat de waterbeleidsnota een concreet plan en sectorale doelen vooropstelt waarmee het waterverbruik in de landbouw verminderd kan worden.

3.5 Pesticiden

Heel wat kleine waterlopen in Europa zitten vol met pesticiden en diergeneesmiddelen. Zo bleek althans uit een recent onderzoek, in opdracht van Greenpeace. Ook in Vlaanderen, in de Wulfdambeek in het West-Vlaamse Ledegem vond de organisatie de meeste vervuilende stoffen terug. In de beek bleek een mengsel van 70 verschillende pesticiden te zitten. Hoewel producten in zuivere vorm getest worden en veiligheidsprocedures moeten doorstaan, bestaatvoorlopig grote onzekerheid over de effecten van samengestelde mengsels op de natuur en de gezondheid van de mens.

Naast de nood aan verder onderzoek over het effect van cocktails aan pesticiden vraagt de natuurbeweging om dit grotendeels onderschatte probleem veel meer brongericht aan te pakken. Het is volgens ons cruciaal om gebiedsgerichte acties te ontwikkelen in de afstroomzones van alle waterlopen met overschrijdingen van normen voor pesticiden. Deze acties kunnen bestaan uit het consequent toepassen van natuurlijke bufferzones en efficiënte erosie maatregelen (om instroming te voorkomen) en het actief zoeken naar teeltmethodes die pesticidengebruik kunnen beperken of zelfs onnodig maken (zoals mengteelten, eiwitgewassen,...) Opleiding en sensibilisering zijn evenzeer belangrijk, met investeringssteun kunnen bedrijven geholpen worden om de omslag naar pesticidenvrije landbouw te maken.

3.6 Nood aan veel meer natuurlijke oeverzones

De aanleg van oeverzones zoals voorzien in menig bekken- en deelbekkenbeheerplan is tot op heden grotendeels dode letter gebleven en heeft dringend nood aan een inhaalmanoeuvre. Ook de voorziene aanleg van overstromingsgebieden loopt op heel wat plaatsen vertraging op en dient versneld uitgevoerd te worden. De waterbeleidsnota dient er dan ook voor te zorgen dat Vlaanderen de acties voor oeverzones en overstromingsgebieden uit de bekkenbeheerplannen (bvb in de zogenaamde speerpuntgebieden) veel beter uitvoert.

We pleiten ervoor om oeverzones te voorzien van minstens 10 meter breed (minimale breedte om enigszins impact te hebben op reductie van uitspoeling van nutriënten via ondiepe bodemprocessen), en dit minstens langs alle waterlopen in de Speciale beschermingszones (SBZ) of

afstromend naar SBZ. Ook rond instroom van nutriënten via drainage dient te worden gewerkt. Er kan gewerkt worden met ecoschema's om het landbouwbeleid hier proactief bij te betrekken.

4. Nood aan efficiëntere waterzuivering

In dit onderdeel willen we nadruk leggen op het gebrek aan efficiëntie in de Vlaamse waterzuivering: de doorlooptijd van projecten blijft namelijk veel te lang. Er wordt vaak alleen gefocust op grijze infrastructuur (betonnen kunstwerken), terwijl groene infrastructuur veel beter en kostenefficiënter kan zijn in het aanpakken van calamiteiten. Tenslotte zijn er nog steeds veel te veel overstorten die natuurgebieden en de biodiversiteit bedreigen.

Bijna 20 procent van het Vlaams huishoudelijk afvalwater komt ongezuiverd in onze waterlopen terecht als gevolg van de slechte staat van onze riolen. Dat schaadt mens en natuur. Nochtans is er een pot van 600 miljoen euro voor rioleringswerken beschikbaar die niet benut wordt. De rioleringsgraad moet dus dringend verder de hoogte in. Zonder een degelijk rioleringsnet kan immers de zuiveringsgraad niet verder stijgen. Wanneer riolering ontbreekt kunnen woningen nooit verbonden worden met zuiveringsinstallaties. We zien dan ook dat de gemeenten met de laagste rioleringsgraden ook in negatieve zin uitpakken met de laagste zuiveringsgraden en dat ze onze waterlopen dus meer verontreinigen. Eén van de grootste uitdagingen op weg naar propere waterlopen, blijft de verdere uitbouw van het gemeentelijk rioleringsnet.

We vragen een daadkrachtiger beleid. Vandaag voert de Vlaamse overheid een beleid mét wortel maar zonder stok. Gemeenten kunnen wel subsidies krijgen, maar als ze de doelstellingen niet halen worden ze daar totaal niet op afgerekend. Er moet dus ook een stok komen in het beleid; namelijk handhaving, bijvoorbeeld in de vorm van een “ambtelijke indeplaatsstelling” waarbij de Vlaamse overheid in de plaats treedt van het gemeentebestuur als die haar verantwoordelijkheid niet opneemt. Dat is al in 2008 door het Vlaams Parlement gevraagd.

Het is vooral in landelijke gebieden dat de rioleringsgraad laag ligt. Waar in de meeste stedelijke gebieden de rioleringsgraad boven de 95% ligt, is dit in heel wat landelijke gebieden niet meer dan 50%. In deze landelijke gebieden is riolering aanleggen veel duurder. Riolering bij lintbebouwing is in eerste instantie duurder omwille van de lengte van het rioleringsnetwerk. Puur naar kostenefficiëntie is het zaak zoveel mogelijk huizen op een zo kort mogelijk netwerk aan te sluiten. In woonlinten is een afstand van 20 meter per (vrijstaande) woning niet uitzonderlijk, waardoor 100 meter riolering slechts een vijftal woningen bedient, terwijl in een straat met aaneengesloten rijhuizen over dezelfde lengte tot zestien huishoudens aangesloten kunnen worden. Bij appartementsblokken is het verschil nog veel groter. Er is bijgevolg in woonlinten veel meer infrastructuur nodig voor een aansluiting. De meerkost voor riolering per woning werd in eerder onderzoek ingeschat op 10.000 euro per woning.

Daarom vragen we om een systeem uit te werken waarbij de saneringsbijdrage afhankelijk is van de ligging van de woning. Voor afgelegen woningen of woningen in lintbebouwing moet dan meer betaald worden dan voor woningen in een stedelijk gebied. Dit is in overeenstemming met het principe ‘de vervuiler betaalt’. Het is immers niet billijk dat iemand die in een appartement in de stad woont, evenveel moet betalen voor waterzuivering als iemand die in een afgelegen villa woont. Dit kan onderdeel uitmaken van het aangekondigde onderzoek naar het opsplitsen van de heffings- en saneringsbijdrage (zie verder).

Aanvullend vragen we ook dat op plaatsen waar riolering aanleggen onbetaalbaar is, een IBA verplicht wordt gesteld, ook voor bestaande woningen. Ook dit past in het principe 'de vervuiler betaalt'.

Het afvalwater van huishoudens dat rechtstreeks of onrechtstreeks (via riolen die niet gekoppeld zijn aan een zuiveringsinstallatie) het oppervlaktewater bereikt kan nog aanzienlijk gereduceerd worden door nieuwe rioleringen aan te leggen, de bestaande niet-gekoppelde rioleringen aan te sluiten op zuiveringsinstallaties en het aantal IBA's verder uit te breiden, klinkt het bij VMM. Waar wel riolering ligt moet bovendien nagegaan worden of ze in goede staat zijn en of de huishoudens er daadwerkelijk zijn op aangesloten; zoniet moeten ze daartoe verplicht worden door de gemeente. Dat is in het belang van zowel mens als natuur.

Daarnaast eisen we een snelle hervorming van de financiering en de planning, en dit ifv de prioriteiten die uit de gebiedsgerichte oefening naar voren komen. Hierbij dient een prioriteringsoefening worden opgemaakt om versneld de knelpunten voor beschermde natuur op te lossen. De bestaande lozingspunten van afvalwater zijn immers een frappant voorbeeld van hoe nonchalant Vlaanderen nog altijd omgaat met zijn habitatrichtlijngebieden. Het natuurbeheer wordt wel ondersteund met subsidies, maar zolang deze lozingspunten nieuwe vervuiling en vermesting binnenbrengen, zal de natuurkwaliteit blijven steken of verder aftakelen, ongeacht het technische natuurbeheer van maaien en begrazen. Dit is een opvallend verschil met beschermde gebieden in bijvoorbeeld Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk waar afvalwateropvang wel de norm is. Het is belangrijk om die gekende lozingspunten niet langer als normaal te beschouwen.

5. Geen goede toestand zonder uitrol Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

Voor de natuurbeweging is het zonneklaar: zonder de goedkeuring en daadkrachtige uitvoering van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) en de bijhorende beleidskaders, worden de waterfactuur en de Europese waterdoelen onbetaalbaar en niet haalbaar. Het BRV - dat de betonstop moet waarmaken - moet er onder meer voor zorgen dat de kosten voor riolering niet nóg meer uit de hand lopen. Door niet langer afgelegene open ruimte te verkavelen, maar in te zetten op verdichting in stads- en dorpscentra, blijven ook de kosten voor riolering beheersbaar. Vandaag betaalt iedereen via de waterfactuur mee aan de meerkosten voor rioleringen door onze ruimtelijke wanorde. Door dicht bij mekaar te bouwen en geen lintbebouwing of verspreide verkavelingen meer toe te laten, zullen ook de toekomstige kosten voor riolering dalen. En moeten we op termijn allemaal minder belastingen betalen. We hebben bovendien zeer veel verharde oppervlakte (14%), zeker in vergelijking met ons omringende landen. Daardoor kan regenwater niet in de grond sijpelen, wat zorgt voor problemen met waterbeheer en voor verdroging van grondwaterlagen

We onderschrijven dus de opmerking uit het recente Mina-advies die stelt dat de doelstellingen uit het BRV een grote, en cruciale stap vooruit inzake de integratie van waterbeleid in het ruimtelijk beleid. We menen echter dat het beleid niet enkel moet mikken op een beperking van het bijkomend ruimtebeslag en een stabilisatie (bij voorkeur zelfs vermindering) van de verhardingsgraad binnen dat ruimtebeslag, omdat dit betekent dat, door de toename van het ruimtebeslag – in combinatie met de effecten van klimaatverandering, het risico op schade aanzienlijk zal toenemen.

Een manier om de infiltratie in zowel het (ver)stedelijk gebied als in het buitengebied te verbeteren kan via de aanpak van publieke en openbare tuinen. 9% van de Vlaamse ruimte wordt ingenomen door het tuinencomplex. Het is aan de Vlaamse Overheid om dit tuinencomplex (zowel

parkeerplaatsen als (semi-) private tuinen) mee te nemen in de Watervisie. De Vlaamse Overheid kan in eerste instantie en in samenwerking met de verschillende actoren een stimulerend beleid voeren, waarbij de ecosysteemdiensten van het tuinencomplex maximaal worden ingezet voor water. Niet alleen infiltratie, maar ook buffering, hergebruik én koppeling aan de versterking van de biodiversiteit dienen meegenomen te worden.

De waterbeleidsnota en het actieplan droogte en wateroverlast kondigen onderzoek aan naar het opsplitsen van de heffing- en saneringsbijdrage in een afvalwaterheffing/saneringsbijdrage en een hemelwaterheffing, wat de mogelijkheid geeft om het principe van “de gebruiker/de vervuiler betaalt” volledig toe te passen. De natuurbeweging steunt dit voorstel en pleit ervoor om dringend werk te maken van een infiltratiebonus. 50 à 60% van de rioolkost wordt veroorzaakt door de afvoer van regenwater. Het regenwater wordt daarom best zoveel mogelijk ter plaatse vastgehouden en geïnfiltreerd om wateroverlast te vermijden, om de grondwatertafel aan te vullen en om overstortwerking van het vuilwaterstelsel te vermijden. We pleiten ervoor dat de Vlaamse Regering een infiltratiebonus opricht waardoor burgers en bedrijven die regenwater op eigen terrein infiltreren, financieel beloond worden. Dit kan gebeuren door de waterfactuur transparant te maken door de kosten voor de afvoer (en zuivering) van regenwater apart te vermelden én de mogelijkheid te bieden aan burgers en bedrijven om aan die kost te ontsnappen door zelf het hemelwaterprobleem lokaal op te lossen. Inspiratie kan gezocht worden in Duitsland (waar het systeem al bestaat) én in Nederland, waar de eerste gemeenten aan het experimenteren zijn met deze materie.

6. Waterkwantiteit en droogte

De natuur- en milieuverenigingen ijveren er op alle fronten voor om de aanpak van het Integraal waterbeleid te baseren op artikel 1 van de Europese Kaderrichtlijn Water. Deze vertrekt vanuit het ecosysteem, waarop de economische sectoren zich kunnen enten. Dit vereist dan ook een integrale aanpak van het volledige watersysteem. Zowel van de vraag naar water, ook bij droogte, als het aanbod van al het water. Samenwerken met het ecosysteem wil dan ook zeggen dat er een andere manier van waterbeheer moet komen in de landbouwgebieden. Water moet kunnen infiltreren, door bijvoorbeeld de peilstanden meer af te stemmen op het natuurlijke peil, of door met de helling mee te ploegen en te zaaien –zo er al geploegd moet worden op hellingen. Hoe beter de watervoorraad in de winter wordt aangevuld, hoe minder problemen in de zomer. Diepdrainage is geen antwoord op de klimaat gillen, gezien de grotere kans op droogtrekken van de omgeving. Poelen, historische graslanden, moerassen, ... zorgen voor het verweven van water met het landschap. Grotere boscomplexen houden water vast geven het traag vrij. Nieuwe technieken als kreekruiginfiltratie zijn eveneens veelbelovend.

We moeten ook naar het gebruik kijken. Door de uitbreiding van de intensieve groente- en veeteelt naar de Westhoek bv, is meer dan de helft van West-Vlaanderen een intensief captatiegebied voor grond- en oppervlaktewater. En dit zeker bij droogte. Waar Inagro uitstekend werk doet om nieuwe teelten voor te stellen, blijft de omschakeling naar droogteresistente teelten (zoals hennep) heel beperkt en dit, ondanks de klimaatvoorspellingen. De relatief lage kost van het leidingwater (4 EUR/m³) zorgt er echter ook voor dat hergebruik van water, of investeren in regenwater, duurder is dan gebruik van leidingwater. Weinig stimulerend voor boer en tuinder, maar ook voor de burger.

Hergebruik van water zal steeds meer voorop komen te staan. Niet alleen binnen de agro-industrie, maar ook binnen andere sectoren wordt hier nu al sterk aan gewerkt. Zo wordt binnenkort tot 60% van het reinigingswater (voor aardappelen) van Pepsico in Veurne hergebruikt en wordt afvalwater in Koksijde opnieuw tot drinkwater gezuiverd. We kunnen hier echter maar enkele voorbeelden aanhalen, om een idee te geven van de mogelijke maatregelen om droogte tegen te gaan. Het belang van de natuur dienst steeds extra benadrukt te worden. Onze versnipperde natuurgebieden verhinderen hun mogelijks grote rol in het waterbeleid. Nochtans ligt hier een groot deel van de oplossing: herstel van en respect voor het ecosysteem, ondersteund door nieuwe technologieën

Het onderzoek naar zgn. droge teelten zoals opgesomd in de nota, is goed en onderschrijven we, maar is niet de kern van het probleem: er is meer nood aan onderzoek naar natte teelten (paludicultuur) waardoor men sterker kan inzetten op waterberging zonder landbouwschade, zodat er nog meer water beschikbaar blijft als de nood daar is. Er is grote nood aan proefprojecten; de meest uitgelezen locaties hiertoe zijn volgens ons de al dan niet afgebakende overstromingsgebieden binnen bv. het SIGMA-plan. De winst die kan gehaald worden is dat zulk waterbergingsgebied niet noodzakelijk uit de landbouw moet gehaald worden maar toch winst betekent voor waterberging, voedselproductie en natuur. We verwijzen ook graag Nederland waar deze 'experimenten' al veel verder staan.

Water besparen versus water bufferen

De waterbeleidsnota stelt verder "dat men de aanleg van (collectieve) spaarbekkens voor diverse toepassingen (gebruik in de landbouw, openbare watervoorziening, tweedecircuitwater enz.) wil stimuleren".

We willen wijzen op de negatieve aspecten van het zogenaamde 'reservoir-effect' dat komt kijken bij een al te enge visie van water opslaan in bekkens. Recent onderzoek wijst erop dat maatregelen gericht op het verhogen van de waterbeschikbaarheid onbedoelde, maar potentieel erg negatieve gevolgen kunnen hebben voor de gebruikers. Dit via aanbod-vraag interacties en het zogenaamde "reservoir-effect". Indien immers het hoger aanbod gevolgd wordt door een hogere vraag, zullen de voordelen van de buffers snel verdampen. Daarnaast kan een situatie, waarbij een grote afhankelijkheid ontstaat van de bufferbekkens, de kwetsbaarheid van de gebruikssystemen verhogen, en dus de potentiële schade bij waterschaarste groter maken. We vragen daarom om beslissingen over het verhogen van de buffers, steeds te kaderen in een integrale afweging waarbij deze lange termijn dynamieken in rekening worden gebracht en om, in alle gevallen de voorkeur te geven aan maatregelen die de kwetsbaarheid van de systemen verkleinen, zoals het sluiten van waterkringlopen en het implementeren van waterbesparende maatregelen. Eerst focus op water besparen, daarna kan er gedacht worden aan wateropslag via bekkens.

Aquifer Storage and Recovery wordt op vandaag door bijvoorbeeld de Watergroep onderzocht als potentiële maatregel. Het is volgens de milieu en natuurbeweging echter geen maatregel om zomaar toe te passen, gezien het vele risico's inhoudt. Daarenboven lost het het probleem van de te grote watervraag niet op. Eens de mogelijkheden om te besparen via wateraudits, flexibele tarifiering, bezuiniging waterverbruik en regionale afweging teelten, waterbesparing scheepvaart en vervolgens kreekruinginfiltratie en andere vernieuwende maatregelen zijn uitgeput, kan aan kostelijke noodmaatregelen-met- risico worden gedacht.

Nood aan wanterkwantiteitsmodellen en ecologische minimumpeil en- debiet (E-flows)

Het snel veranderend klimaat en de droogteperiodes die elkaar in ijtempo opvolgen noopt Vlaanderen tot een drastische versnelling in het beschermen van het ecologische leven in waterlopen én gebieden die afhankelijk zijn van deze waterlopen. De verdroging in veruit de meeste natuurgebieden is structureel. Om dat op te lossen pleiten we voor meer regelgeving en gebiedsgerichte projecten (klimaatbuffers). Om de structurele verdroging van natuurgebieden en waterlopen tegen te gaan kan het opmaken van wetenschappelijke e-flows kan hier soelaas bieden. Reeds in 2015 bestudeerde de VMM de implementatie van e-flows. Men lijstte in de studie de noodzaak van e-flows op:

- Het conserveren van aquatische ecosystemen heeft nood aan een hydrologisch regime dat gebaseerd is op de natuurlijke afvoer met zowel lage, middelmatige als hoge afvoeren.
- E-flows zijn een noodzakelijk middel om aquatische ecosystemen te bewaren of herstellen op die plaatsen waar een gewijzigd regime tot een degradatie heeft geleid.
- Het hydrologische regime is een belangrijk kwaliteitselement bij de implementatie van de KRW.
- Een hydrologisch regime met een goede ecologische status moet gebaseerd zijn op het natuurlijk regime. Uit een uitgebreide analyse blijkt dat e-flow grofweg tussen 25% en 50% liggen van de gemiddelde jaarlijkse afvoer.
- E-flows zijn noodzakelijk om kwaliteitslimieten van oppervlaktewater en grondwater in beschermde gebieden te behalen.

Regelgevend en ecologisch missen we in de voorliggende waterbeleidsnota vooral duidelijke ecologische normen. De natuurbeweging moet, net zoals het recente Mina-advies aangeeft, vaststellen dat tot op heden nog steeds een aantal fundamenten voor dit beleid ontbreken. Zo is het aangekondigde onderzoek naar de e-flows nog steeds niet afgerond – wat bv. de integratie met het waterkwaliteitsbeleid ernstig bemoeilijkt. Hoewel dit dringend wenselijk is, zijn e-flows dus nog steeds niet geïmplementeerd in Vlaanderen. En weet men nog niet hoe men het zou kunnen implementeren. We vragen aan de CIW om een dringende en doortastende inhaalbeweging te maken. Dit door snel de bestaande data en modellen inzake waterbeschikbaarheid publiek te maken en toe te passen op kwetsbare en ecologisch belangrijke waterlopen. Ook moeten de nodige studies die de e-flows per bekken berekenen, dringend worden opgemaakt. We pleiten ervoor dat op termijn in elke waterloop een bepaald peil en debiet aanwezig is om schade aan ecologie en waterkwaliteit tegen te gaan. Voor kwetsbare stromen die ook van invloed zijn op Europees beschermd natuurgebied dienen extra maatregelen genomen te worden, in lijn met het Europees natuur- en waterbeleid.

Er zijn deze zomer voor meerdere gebieden onttrekkingsverboden ingesteld voor bijvoorbeeld landbouw, maar de verboden gelden niet voor grondwater. Dit kan leiden tot het dalen van de druk van het grondwater en daarmee tot lagere grondwaterstanden en minder kwel in natuurgebieden. Dit blijkt ook uit een eerste interne bevraging van de mogelijke effecten van grondwateronttrekkingen tbv beregening. Deze bevraging geeft oa aan dat dit grote effecten heeft op grondwaterstanden, beekafvoeren etc.

We vragen aan de waterbeheerders om waterconservering in de waterbeleidsnota prioriteit te geven: water langer vast te houden en grondwatersystemen te herstellen. Vlaanderen moet alles op alles zetten om de grondwaterniveaus tijdig bestand te maken tegen een eventuele herhaling van de droogte in 2018. Voor kwetsbare, vooral grondwaterafhankelijke natuur kan het anders de nekslag betekenen. We vragen voor flexibiliteit in maatregelen door te kijken naar onze Noorderburen, zoals het uitstellen van winterpeil, een beter handhaving en proactiever beleid. Daarnaast dringen we aan op een snelle evaluatie van de droogte in 2018, zowel naar hydrologie als ecologie.

Grondwatervergunningen

Een zeer ernstig probleem hier is de compartimentele visie die gehanteerd wordt bij het verlenen van grondwatervergunningen waarbij enkel gekeken wordt naar het compartiment grondwater. Zolang de grondwaterstand over de duur van een hydrologisch jaar niet betekenisvol afwijkt van zijn beginwaarde, is er voor de vergunningverlener niets aan de hand. Als er tijdens zulke periode "onderweg" het grondwater diep wegzakt, zodat waterlopen dreigen droog te vallen: (a) dat weet men niet omdat er niet naar gekeken wordt, (b) maakt geen onderdeel uit van de beoordelingssystematiek. Deze kokervisie een probleem: de KRW gaat uit van de zgn. "rivier continuïteit" en die komt ernstig in het gedrang door deze huidige manier van werken.

Er is tenslotte grote nood aan een vertaling van de totale ecologische en veilige beschikbaarheid van water in een bekken/regio volgens draagkracht, en het max. te vergunnen watergebruik (GW/OW). Bij het bereiken van dit plafond kunnen vergunningen volgens de natuurbeweging pas afgeleverd worden als er andere verbruikers wegvallen. Dit plafond dient niet enkel rekening te houden met kwantiteits-, maar ook kwaliteitsaspecten (bv. bodemoxidatie en verzuring en uitspoeling van zware metalen als Ni, Co, Zn enz.) én verdroging van natuur.

7. Impact klimaatverstoring

De ontwerp-waterbeleidsnota wijst terecht op de uitdagingen die een veranderd klimaat stellen tov de doelen van de Kaderrichtlijn Water.

Echter, noch het Kustveiligheidsplan, noch het SIGMA-plan bieden volgens ons een consequente veiligheid op de langere termijn. De uitgangspunten (+70cm zeespiegelstijging) kunnen obv recent onderzoek hoe langer hoe meer een onderschatting lijken. Daarenboven bieden beide plannen geen beveiligingsperspectief op de echt lange termijn: na 2100 zal de zeespiegel volgens recente bronnen kunnen blijven stijgen tot enkele meters in een uiterst noods scenario. Zo meldt een recent onderzoek van Deltares dat ook als we klimaatdoelen van Parijs gehaald worden en de opwarming van de aarde beperkt blijven tot maximaal 2 graden Celsius, het nog niet kan worden uitgesloten dat de zeespiegel in Nederland in het jaar 2100 1 tot 2 meter zal stijgen. Bij een temperatuurstijging van 4 graden kan de stijging in de Noordzee dan 3 meter bedragen, aldus het rapport.

De noodzaak van een andere complementaire aanpak dringt zich op. Idee kan zijn om nog meer in te zetten op systemen als wisselpolder of groepolder, en de oefening systemisch te onderzoeken en proactieve sporen op te zetten.

Wat het Sigmaplan betreft, het grootste klimaatadaptatie-project in Vlaanderen, vragen we - in navolging van het recente Mina-advies - om het plan te actualiseren aan de nieuwste inzichten

inzake de effecten van klimaatverandering en om te onderzoeken in hoeverre de concrete projecten ook meerwaarde kunnen leveren voor andere doelstellingen, in het bijzonder waterschaarste of het beperken van het hitte-eiland effect. Daarnaast pleiten we er voor om de succesvolle aanpak en ervaringen uit het Sigmaplan ook te implementeren bij bekkens en rivieren die eveneens sterk onder druk komen te staan van een veranderend klimaat. We denken dan aan de Dender, De Leie en het kustgebied. Wat de structurele onderfinanciering van het Sigmaplan betreft (zowel vanuit de overheid als uitvoerende actoren): deze verdere bezuiniging ten koste van de beveiliging tegen overstromingen is volgens ons hallucinant en maatschappelijk onverantwoord. De overheid zou net extra budget moeten vrijmaken voor projecten zoals het huidige Sigmaplan. Een inhaalbeweging is hier dringend nodig.

De ontwerp-nota erkent de link tussen klimaatverandering, waterbeschikbaarheid en de nood aan een beter infiltratiebeleid. Op Vlaams niveau heeft de Vlaamse Regering met de bevoegdheden landbouw, ruimtelijke ordening en waterbeheer alle troeven in handen om hierin een daadkrachtig beleid rond te voeren. In het licht van de uitdagingen inzake zowel overstromingen als verdroging die het veranderend klimaat ons stelt is dat ook hard nodig. Helaas gebeurt er in de praktijk iets volstrekt anders: er zijn amper projecten voorzien om infiltratie te verhogen en verharding tegen te gaan. De projecten die er wel zijn worden doorgaans getrokken door gemeenten. De promotie van groendaken door Vlaanderen is beperkt tot een website en een folder. De enige subsidies die er zijn, alsook de enige verplichtingen, komen alweer van gemeenten. Het erosiebeleid is verregaand uitgehold. Oeverzones en hermeanderingsprojecten zijn er amper. Wachtbekkens, dijken, stuwen en pompen des te meer. En ondertussen blijft er elke dag 6 hectare open ruimte verdwijnen onder steen en beton. Gevolg: water krijgt steeds minder kans om in de grond te trekken en wordt te snel afgevoerd. We herhalen onze stelling dat onze ruimtelijke ordening één van de cruciale hefboomen is om onze watervoorziening veilig te stellen. De open ruimte die we nog hebben vrijwaren voor water en natuur, is een belangrijke stap voorwaarts om ervoor te zorgen dat water opnieuw zijn weg vindt naar de diepere grondlagen. Op dit ogenblik is het 'Beleidsplan Ruimte Vlaanderen' in opmaak. Dat plan zal onze ruimtelijke ordening voor de komende decennia bepalen. Decennia waarin de klimaatverandering ontzettend voelbaar zal worden. De Vlaamse regering heeft met de betonstop de sleutel in handen om het probleem van de droogte ten gronde aan te pakken.

We herhalen eveneens ons pleidooi om te streven naar een klimaatrobuust watersysteem nog veel meer in te zetten op natuurgebaseerde oplossingen. Zie ook hieronder.

8. Natuurgebaseerde oplossingen en valleierstel

8.1 Herstel riviervalleien én gebruik van groenblauwe netwerken

De impact van drogere periodes en te lage grondwaterstanden zijn gekend: polders (met veengrond) en beek(dal)systemen kunnen verdrogen. Leefgebieden van bijzondere, kwetsbare plant- en diersoorten lopen hierdoor gevaar. Bomen en bloemen lijden onder droogte, net als bepaalde insecten. Bodemdieren trekken zich dieper terug, waardoor weidevogels geen voedsel voor hun jongen kunnen vinden. En vissen en kikkers zijn totaal afhankelijk van waterkwaliteit en -temperatuur. Daarbij neemt door droogte de kans toe op allerlei andere negatieve effecten. Zo gaat de waterkwaliteit op veel plekken achteruit en warmt het water sneller op. Hierdoor kunnen blauwalgen ontstaan (in combinatie met het teveel aan nutriënten in het water). Doordat rivieren niet genoeg zoet water afvoeren, komt zeewater bovendien verder landinwaarts, waardoor verzilting optreedt. Om dat te voorkomen worden mogelijk sluizen gesloten, wat de vismigratie

belemmerd. Ook is er door droogte een verhoogd risico op boomziektes en versnelde uitbreiding van invasieve exoten. Een voorbeeld van een exotische plant is watercrassula, die het beter doet in droge omstandigheden dan de inheemse soorten. Uiteindelijk kan inheemse, zeldzame flora hierdoor verdwijnen.

De waterbeleidsnota moet een antwoord bieden op de vraag hoe we kwetsbare natuur van voldoende water kunnen voorzien. De natuur moet het water dat daar valt, kunnen vasthouden. Als het waterpeil in de directe omgeving te laag is, bijvoorbeeld voor andere functies zoals de landbouw, kan dat niet: het water lekt weg.

In tijden van droogte pleiten wij voor het vasthouden van water en vermindering van gebruik van (grond)water. Waar dat kan en nodig is, pleiten we voor het verhogen van waterpeilen. Bij dreigende droogval moeten noodmaatregelen beschikbaar zijn. Ook pleiten wij voor het instellen van bufferzones rondom natuurgebieden waar water beschermd wordt en het waterpeil hoog genoeg wordt gehouden. Zo kan verdroging van natuurgebieden voorkomen worden.

We herhalen onze eis dat Vlaanderen in de opmaak van de waterbeleidsnota, bekkenbeheerplannen en overstromingsrisicobeheerplannen nog meer aandacht hebben voor de haarvaten van het watersysteem ivm infiltratie, waterberging en vertraagde afvoer. Tot vandaag wordt het leeuwendeel van de maatregelen genomen in de grotere waterlopen, maar dat is dikwijls een (dure) end-of-the-pipe sanering van problemen die hogerop in het systeem, in de haarvaten, gecreëerd wordt. Dit dient vooral in de gebiedsgerichte aanpak de topprioriteit te zijn. Bijzondere aandacht daarbij dient uit te gaan naar

- a) het vermijden van verdere verharding in infiltratie- en natuurlijke waterbergingsgebieden,
- b) de opstart van concrete onthardingsprojecten,
- c) herstelprojecten voor kleine beken en grachten, en
- d) het stopzetten van detaildrainages in het buitengebied.

Niet alleen in de natuur, maar ook in landbouwgebied en in de stad moet water op grote schaal in het stroomgebied vastgehouden worden. Voor extreme situaties wordt een extra zone voorzien die incidenteel mag overstromen. Agrarisch gebruik in de vorm van grasland met melkkoeien is daar goed mogelijk. Teelten die gevoelig zijn voor natschade zoals aardappelen, boomteelt, aardbeien of stallen passen daar niet.

De natuurverbinding dmv herstel van de groenblauwe assen, is op vandaag een nog niet afgewerkt verhaal. Dit is echter wél van belang, gezien het net de beekvalleien zijn, die met brede natuurlijke oevers het water nazuiveren en de stroomsnelheid kunnen dempen om zo water bovenstrooms te kunnen ophouden. Uiteraard past in dit kader ook het herstel van de kleine landschapselementen en de landschapsgerelateerde vegetatie, zoals grasland in valleien en hellingen en bossen om water stroomopwaarts vast te houden. Buffer-, waterspaar-, denitrificatiebekkens (in naam verschillend, maar doelen vaak watervoorziening) passen slechts in laatste instantie in het verhaal.

Beekdalen moeten terug klimaatbuffers worden, die in natte periodes het water ophouden (en infiltreren) en droge periodes het water lossen. Maar daarvoor moet er afgestapt worden van het

versneld afvoeren van water uit landbouwgebied en moeten maatregelen als bufferbekkens, niet als structurele, maar eerder wel als noodmaatregelen gezien worden: het water moet in het versterkte systeem blijven.

Een schrijnend voorbeeld van de secundaire rol van natuur in het waterverhaal, is het Natuurherstel Leie, waarbij - hoewel door Europa opgelegd als compensatie voor het verlies aan ecologische (en dus ook waterbergende) kwaliteiten binnen het Seine-Schelde-project - de landbouw haar been stijf houdt om de voorziene compensaties toe te kennen. Het succes van het streefdoel van 500ha is op vandaag beperkt tot het voorzien van nog geen 2 ha. Dit bevestigt onze stelling dat het sturend kader strakker moet. Nederland heeft de ecologische structuur, waarbij de groenblauwe assen verordenend worden aangeduid. Natuurlijke oevers en ecologische passages zijn prioritair in deze zones. Steden en gemeenten moeten voorzien in een continuering van de groenblauwe assen, door het verstedelijkt gebied. Dit geeft ruimte aan water en watergebonden natuur. Ook Vlaanderen dient een tandje bij te steken in het ruimtelijke verankeren van de groenblauwe assen, als basis van een robuust groenblauw netwerk. Deze groenblauwe assen dienen niet alleen als kapstukken waar het robuuste waterbeleid kan aan opgehangen worden, maar eveneens als aders voor de revitalisering van de biodiversiteit. Daar waar nu nog veelal te verkokerd wordt gewerkt en maatregelen afhankelijk zijn van de goede wil van aangelanden, dienen deze integraal, gebiedsgericht (en toch binnen het systeem) en robuust te zijn. Bovenal moet er gewaakt worden dat maatregelen voor de ene sector zwaar negatieve gevolgen kunnen hebben op het systeem of op een andere sector. Voorbeeld hiervan is diepdrainage in de omgeving van natuur, of het preventief vullen van bufferbekkens.

Daarnaast worden deze assen in Nederland, ook afgewisseld met ruimte voor robuuste natuur. De versnipperde natuur in Vlaanderen -met enkele uitzonderingen- geeft te weinig groeikansen, noch waterbufferende capaciteit. Grootschalige en integrale initiatieven als het Sigmoplan kunnen dan ook best herhaald worden in droge bekkens, als de IJzer. De Blankaart en de Handzamevallei hebben beide hun enorm nut voor de maatschappij reeds bewezen.

8.2 Investeer in wetlands, onze natuurlijke schokdempers

De natuurbeweging pleit daarnaast voor meer aandacht voor de creatie van wetlands in de waterbeleidsnota. Moerassen, slikken en schorren, (broek)bossen en natte graslanden: ze gedragen zich allen als echte schokdempers. Deze klimaatbuffers vangen water op en houden - zolang nodig - het water vast. In natte periodes verlaagt dit de pieken op bekken, rivieren en beken. Deze waterrijke gebieden hebben daarnaast een groot potentieel als koolstofsink.

Vlaanderen verloor echter 75% van zijn wetlands in de afgelopen 50-60 jaar. Een derde hiervan, zo'n 49.000 hectare, ligt in een groene bestemming, Natura2000-gebied of Ramsargebied. Als we deze wetlands herstellen, dat is opnieuw onder water zetten en de ruimte geven, zijn we niet alleen beter beschermd tegen extreme weersomstandigheden maar bereiken we meteen een groot deel van de Europese natuurdoelen en de doelen van de kaderrichtlijn water. De ontwerp-nota zou deze doelstelling beleidsmatig moeten verankeren in het waterbeleid.

8.3 Natuur heeft nood aan een deel van de waterkwantiteit

De Vlaamse overheid werkt momenteel aan een plan dat moet bepalen wie bij grote droogte voorrang krijgt om water te verbruiken. Belangrijk is dat we hier het warm water niet opnieuw dienen uit te vinden. Deze Nederlandse visie t.o.v. de voorrangregels bij watertekort is een goede basis waar ook het natuurlijk aspect terecht aandacht krijgt. In Nederland is het vermijden van onherstelbare schade aan natuur dé topprioriteit is in geval van waterschaarste. De prioritaire aandacht voor waterafhankelijke - vaak Europees beschermde- natuur valt te verklaren vanuit een ecosysteemgerichte benadering. Veel van deze waterafhankelijke natuurgebieden zorgen voor belangrijke ecosysteemdiensten zoals koolstofopslag, drinkwaterproductie, toerisme, recreatie en waterbuffering tijdens overstromingen. Deze diensten dreigen sterk te verminderen (en zelfs verloren te gaan) wanneer de droogte er voor onherstelbare schade zorgt.

9. Handhaving

9.1 Algemeen

We steunen - net zoals het recente Mina-advies - de verhoogde aandacht voor handhaving, die op verschillende plaatsen in de waterbeleidsnota aan bod komt. Dit omdat, in veel gevallen, een betere handhaving van de bestaande regeling zowel efficiënter als billijker is dan het invoeren van bijkomende verplichtingen. We vragen aan de CIW om de bestaande werking rond handhaving (samenwerking, afstemming, kennisopbouw) verder te zetten en te versterken via een afzonderlijke doelstelling in de waterbeleidsnota. Specifiek vragen we dat het toezicht op (illegale) grondwaterwinningen versterkt dient te worden en dat oplossingen moeten worden gezocht om de doorwerking te verbeteren van de het waterbeleid in de ruimtelijke ordening inzake ophogingen in overstromingsgebieden, constructies in oeverzones en de doorwerking van de voorwaarden uit de watertoets.

We herhalen dat regelgeving handhaafbaar dient te zijn. Zowel het Mestactieplan, als de droogtecrisis, hebben aangetoond dat de huidige complexe regelgeving niet -of moeilijk- te handhaven is. Mogelijke problemen liggen bij de verdeling van de bevoegdheden tussen de verschillende overheden (of de niet-gedeelde bevoegdheden), maar ook bij de nood om op heterdaad te betrappen, of de verschillende uitzonderingsmaatregelen. Daarenboven is ook de personele capaciteit, als het gaat om milieu- en natuurregelgeving, een zeer groot probleem, getuige ook presentaties op de recente hoorzitting van de Minaraad over dit thema. Waar het beleid inzet op sensibilisering, is echter ook het vereenvoudigen van de regelgeving (om latere veroordeling ook mogelijk te maken), maar ook strikter toezicht door verschillende overheden, meer dan nodig.

Daarnaast merken we dat de druk vanuit de recreatieve sector groeit, om onbevaarbare waterlopen open te stellen voor recreatieve vaart. Gezien de lamentabele toestand van heel wat waterafhankelijke soorten (vogels etc), lijkt het ons geen goede maatregel om hier zomaar aan toe te geven. Het voorzichtig openstellen van bevaarbare waterlopen hoeft op zich geen groot probleem te vormen, als echter de laatste toevluchtsoorden van watergebonden vogels niet worden aangetast. Hier dient zeer streng over gewaakt te worden.

9.2 Grondwaterwinningen en handhaving

Door het afbouwen van de grondwaterwinning, verschuift de druk naar het oppervlaktewater. Dit zowel in eerste orde, door rechtstreekse onttrekking voor productie van drinkwater en akkerbouw, maar ook in tweede orde door het stopzetten van grondwaterwinning en het overschakelen naar verwerkt drinkwater, door bijvoorbeeld de veeteelt en de tuinbouw. Voor de productie van dit drinkwater, komt de druk terug bij de drinkwateronttrekking en dus het oppervlaktewater. De combinatie van intensieve groenteteelt, veeteelt en drinkwaterproductie zorgt voor een enorme piekdruk op het watersysteem tijdens de zomer. In gebieden waar er een traditie bestaat van niet-vergunde waterputten, dient er een grondig onderzoek te komen naar het bestaan en debiet van deze putten.

Diepdrainage en freatische grondwaterwinning winnen aan belang in het landbouwmodel. Echter werd de laatste zomers duidelijk dat ook deze een effect hebben op de ecologie van de omgeving. Het is aan de waternota om een degelijk inclusief beleid te ontwikkelen naar alle vormen van grondwaterwinning om de effecten op de omgeving te verminderen. Diepdrainage bij bouwerven dient ook meer structureel te worden aangepakt: retourbemaling moet nog meer regel worden.

De versnelde procedure om wateronttrekking te vergunnen, en dit voor open putten, lijkt ons dan ook een aan de algemene visie tegengestelde maatregel. Deze maatregel past in een aantal noodmaatregelen - waaronder ook de massale aanleg van bufferbekkens- die water onttrekken aan de omgeving, zonder de watervraag in vraag te stellen. Dit is nefast voor de ecologie en de watervoorraad in het systeem en zal op lange termijn leiden tot het reservoir-effect (zie eerder).

10. Captatieregeling en -vergoeding onbevaarbare waterlopen

Een goed beleid, vertrekt van een goede inventarisatie van de waterbehoefte van de verschillende 'sectoren' en van het systeem. Het project Waterbalans Kustpolders bijvoorbeeld, dat in West-Vlaanderen werd uitgerold, beoogde deze afgewogen benadering. Jammer genoeg werd ook hier in eerste instantie een strikt economische benadering gekozen, waarbij de primaire (droogteschade ecosysteem) als secundaire (minder broedsels of voedsel bij lage waterstand) behoefte aan een bepaalde waterstand voor natuur, niet grondig werd benaderd. Waterbehoefte voor natuur werd meegenomen onder 'grasland'. Dit benadrukt nogmaals laatstelijnsinvulling die natuur krijgt. Dit voorbeeld geeft aan dat Vlaanderen dringend nood heeft aan een correcte inschatting van de behoefte aan water van de verschillende ecosystemen die van water afhankelijk zijn, zowel in primaire als secundaire orde.

Bij droogte moeten in de overlegcommissies droogte ook de sector natuur meegenomen worden. De adviezen die door deze commissies worden gegeven, dienen als richtlijn voor de polderbesturen en andere waterbeheerders ivm captatie. Dat ook natuur aan tafel moet zitten, lijkt een evidentie, maar is dit niet. In West-Vlaanderen, bijvoorbeeld, is dit niet het geval. De gouverneur installeerde er een overleg met vertegenwoordiging van het provinciebestuur, de waterbeheerders, de landbouworganisaties en INAGRO. Later werden ook de drinkwaterproducenten en de watercoördinator van het Departement Landbouw & Visserij aan dit overleg toegevoegd. Natuur werd hierin niet vertegenwoordigd. Binnen het afschakelen van gebruikers dienen ook de primaire en secundaire gevolgen voor natuur en bodem worden meegenomen. Veenbodems kunnen onherstelbare schade oplopen door verdroging, net als waterafhankelijke natuur.

Wat de zelfvoorzieningen inzake waterproductie betreft, stelt de waterbeleidsnota dat ze voor de onbevaarbare waterlopen een gelijkaardige captatievergoeding als voor de bevaarbare waterlopen uitbouwen. De retributie op watercaptaties moet worden gebruikt om kosten te compenseren die de waterloopbeheerders maken om een goede waterhuishouding te garanderen. De natuur- en milieubeweging wilt haar uitdrukkelijke steun voor deze maatregelen opwerpen en hoop dat hier snel en daadkrachtig werk van wordt gemaakt.

Principe vervuiler betaalt

Niet alleen natuurgebieden hebben last van overstorten en een teveel aan nutriënten in het oppervlaktewater (voor het laatste ook grondwater). Daarnaast speelt ook de historische vervuiling van vele beken (cfr. media-aandacht voor de Harelbeek - Wulfsdambeek) een grote rol in de ecologie van de beken -nog meer bij droogte-. Maar ook de secundaire effecten van de vervuiling hebben een grote maatschappelijke invloed. Zo zorgt het teveel aan nutriënten in de beken, samen met de warmere dagen en lagere stroomsnelheid/ waterhoeveelheid, voor blauwalgen, die op hun beurt alle leven uit het water vernietigen. Het is duidelijk dat de evoluties hier niet gunstig in zijn.

Het is dan ook vreemd dat het vervuiler betaalt-principe niet wordt doorgetrokken naar alle sectoren. Het is nog steeds de natuursector die de prijs van de vermessing betaalt, via het werk van vrijwilligers die ruigtes opruimen en gronden plaggen. Water dat bij overstroming door natuurgebieden wordt ontvangen, is nog steeds vermest en zorgt voor schade, die door de natuursector moet ondervangen worden.

Het dient dan ook geen betoog dat natuurgebieden in de focusgebieden (gebiedstype 2 en 3) recht hebben op een schadevergoeding die uit de pot van de landbouw komt. Daarnaast is er ook de stijgende kost voor de waterzuivering. Voorbeeld is de toenemende groentenindustrie in de Westhoek. Hierdoor moet er steeds meer worden geïnvesteerd in de waterzuivering, teneinde de vervuiling door bijvoorbeeld slakkenkorrels uit te zuiveren. Dit, bovenop de reeds hoge kost door vermessing en gebruik van pesticiden, zorgt er mee voor dat de waterfactuur van alle burgers stijgt. Er dient een vereffend systeem te komen, waarbij ook de groenteverwerkers de stijgende kosten helpen ondervangen. Verwerkers zijn de schakel tussen producent en consument. Het grote deel van de groenten is voor de export, maar het is de lokale bevolking en natuur die er de werkelijke prijs voor betaalt.

Deze redenering moet eveneens worden doorgetrokken naar de plasticsoep. Gezien er nog steeds geen regeling is voor statiegeld en de Europese maatregelen zeer fragmentair zijn, zullen natuurgebieden blijvend te maken hebben met ballonnen, micro-beads, landbouwplastics, flesjes en blikjes. Binnen de watervisie wordt hier te weinig antwoord op gegeven.

11. Nood aan goede monitoring en interpretatie

We ondersteunen de idee van de waterbeleidsnota in het bepalen van de zgn. doelafstand en dringen aan op maximale snelheid bij het bepalen van de doelafstand voor elk waterlichaam. Uitgaande van de doelstelling voor rioolozers, wordt er in de nota een herprioritering aangekondigd in de planning binnen de waterzuivering, en er wordt aangekondigd dat een proces zal starten om

ook de andere doelstellingen om te zetten in maatregelen. Ook deze actie ervaren we als positief en broodnodig om de doelen van KRW te behalen.

We wijzen wel graag op enkele cruciale beperkingen bij het bepalen van deze 'doelafstanden' en de nood aan een meer correcte monitoring:

Om een probleem te beschrijven moet je minstens ook een idee hebben over de omvang, grootte of vracht van een verontreinigende stof. Laat het nu juist een gegeven zijn dat waterbeheerders niet altijd beschikken over de correcte meetwaarden. De weinige vrachtgegevens (bv. ton/j) die gepresenteerd worden in de waterbeleidsnota zijn afgeleide grootheden uit o.m. de emissie inventaris, welke volgens ons niet volstaat door zowel een te lage meetfrequentie als door de aard ervan, nl. diffuse bronnen. Als er hierover geen betrouwbare en verifieerbare gegevens bestaan, dan kan de bal worden misgeslagen. Wat betreft de totale fosfaatbelasting van het oppervlaktewater bijvoorbeeld, maskeert de emissie inventaris de vermoedelijk werkelijke belasting. Zo gaat men er vanuit dat de totale oppervlakte fosfaatverzadigde gronden eerder beperkt is, en dus de berekende P-verliezen. Nochtans blijkt 92% van de oppervlaktewateren niet de kwaliteitseis te halen voor fosfor, ook niet in die gebieden die al een behoorlijk hoge zuiveringsgraad hebben.

Een bijkomend probleem is dat de overheid sinds 2012 geen totaal-concentraties meer meet voor veel stoffen (o.m. zware metalen), en dus enkel de opgeloste fractie kent. Heel veel stoffen (N-verbindingen, P, zware metalen, ...) zitten overwegend (dikwijls >90%) gebonden op de zwevende stof. De concentratie zwevende stof, en dus de gebonden stoffen, verhouden zich niet eenvoudig tot de (gemeten) afvoer, maar kan wel dramatisch toenemen bij hogere afvoeren. Een werkelijke vracht (belasting) berekenen voor een waterlichaam vereist dus meting van én de afvoer én de zwevende stof (sedimentlast) én de totaal concentratie. Zowel de monitoring met hoge frequentie van afvoer en totaal concentratie ontbreken dikwijls. De monitoring van afvoer, zowel naar opzet als locatie, is enkel gericht op de hoogwaterafvoer. Het uitwerken van een afdoend meetprotocol met duidelijke doelstellingen ontbreekt in de huidige visie volledig. Het is nochtans de essentiële schakel in het leggen van verbanden en begroten van doelafstanden. Zonder betere monitoring bestaat het gevaar dat de waterbeleidsnota te vrijblijvend blijft, en niet te controleren op effectiviteit.

Tot zover ons bijdrage. Alvast erg bedankt om onze opmerkingen te bestuderen.

Danny Jacobs

Katty De Wilde

Anke Geeraerts

Directeur BBL

Coördinator West-Vlaamse Milieufederatie

Diensthooft Natuurpunt Beleid

